

А. Л. Порожнюк,

к. філол. н., доц.,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
доцент кафедри української мови;

В. В. Горбань,

к. філол. н., доц.,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
доцент кафедри російської мови

МІЖМОВНІ СЕМАНТИЧНІ СПІВВІДНОШЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ЛЮДИНУ В УКРАЇНСЬКІЙ, РОСІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

Стаття присвячена зіставному вивченню фразеологічних одиниць, що характеризують людину в російській, українській та німецькій мовах. Розглядаються типи співвідношень фразеологізмів з огляду на структурно-семантичні та функціональні особливості цієї мікросистеми у кожній із мов. Досліджуються еквівалентні, частково еквівалентні, а також безеквівалентні фразеологізми, що представлені лакунами в інших мовах. Аналізуються парадигматичні групи (синонімічні ряди, антонімічні пари) у різних типах семантичних співвідношень фразеологізмів.

Ключові слова: фразеологізм, еквівалентність, лакуна, парадигма, лінгвокультурний простір.

У сучасній мовознавчій науці все частіше з'являються праці з етнопсихолінгвістики, в яких мовленнєва діяльність розглядається з позицій національно-культурної специфіки і з урахуванням національно-культурної складової дискурсу, в яких досліджується етнопсихолінгвістична детермінованість мовної свідомості й комунікації [7]. Етнолінгвістична проблематика, започаткована в античності, пов'язана з іменами Геродота, Ксенофонта, Плінія, які окреслили фактори, що формують і визначають специфіку психології етносу. Це стало до певної міри підґрунтям націоцентричної концепції, згідно якої мова трактується «як простір для думки і оселя людського духу» [3, с. 49]. Своєрідність етнокультурного сприйняття й

розуміння світу образно, виразно та експресивно вербалізується у фразеосистемі мови. Фразеологічний фонд тієї чи іншої мови «налаштований на етнокультурну інтерпретацію», в його склад «вбудовано програму адресованості різних типів інформації» [12, с. 12].

Домінуючою зоною фразеологічного фонду багатьох сучасних мов є суперконцепт *людина*, про що свідчать дослідження І. М. Березневої [1], Т. О. Д'якової [4], О. М. Каракуці [5], О. А. Майбороди [8], О. О. Селіванової [12] та ін. У зв'язку з цим видається важливим і актуальним вивчення однойменного фразеологічного поля – з суперконцептом *людина* – в українській, російській та німецькій мовах.

Мета статті – виявити схожість та відмінність зазначеної вище фразеологічної мікросистеми у споріднених і неспоріднених мовах, беручи до уваги структурно-семантичні та функціональні особливості ФО в кожній із зазначених мов. Відповідно до критерію відбору матеріалу і мети дослідження було виокремлено три основних типи співвідношень фразеологізмів в українській, російській та німецькій мовах: еквівалентні, близькі, або схожі співвідношення та безеквівалентні. Найбільшу групу склали фразеологізми, які цілком або частково збігаються за значенням і структурою, підтверджуючи тезу про те, що «процес фразеологізації, національний за формою, багато в чому ґрунтується на осмисленні одних і тих самих або схожих денотатів, що й забезпечує створення однакових або дуже схожих фразеологічних значень...» [13, с. 288].

Фразеологічні еквіваленти в українській, російській та німецькій мовах засвідчили цілковиту ідентичність семантики та внутрішнього образу й реалізувалися в лінійних співвідношеннях (1: 1: 1). ФО з таким формальним співвідношенням називають різні якості людського характеру, наприклад: проникливий: *бачить наскрізь* – *видит насквозь* – *j-n durchshauen*; балакучий, який говорить зайве: *має довгий язик* – *имеет длинный язык* – *eine lange Zunge haben*; нестриманий, темпераментний: *гаряча голова* – *горячая голова* – *der Hitzkopf haben*; холодний, байдужий до всього: *риб'яча кров* – *рибья кровь* – *das*

Fischblut haben; безсоромний, нахабний: *ni soromu (ni studa) ni совісті – ни стыда ни совести – schahm- und gewissenlos sein*; вкрай нахабний, безглуздий, впертий: *мідний лоб – медный лоб – eherne Stirn*; млявий, повільний, з лінивими рухами: *як сонна муха – как сонная муха – matt wie eine Fliege*.

Еквівалентність деяких ФО зумовлена спільністю їхнього походження: серед книжних фразеологізмів може простежуватися зв'язок з біблійними, художніми чи то іншими текстами. Такого типу ФО вказують на різні риси характеру людини, зокрема й такі: недовірливий, скептично налаштований: *Хома невірний – Фома неверующий – der ungläubige Thomas*; мужній, з високими моральними чеснотами: *лицар без догани і страху – рыцарь без страха и упрёка – Ritter ohne Furcht und Tadel*. Як еквівалентні можна розглядати також ФО, у структурі яких наявні варіантні граматичні форми (морфологічні, синтаксичні) або варіантні лексеми, які не порушують семантико-функціональної цілісності фразеологізму. Для прикладу можна навести фразеологізми з такими характерологічними значеннями: відвертий, щирий, правдивий: *називає речі своїми (справжніми, власними) іменами – называет вещи своими именами – die Dinge beim Namen nennen*; який влучно, дотепно говорить: *гострий на язык (слово) – острый (остёр) на язык – eine spitze (scharf) Zunge haben*; неговіркий: *скупий на слова (на слово / на мову) – скупой на слова – karg an Worten sein / wortkarg sein*; непристосований до життя, розпещений: *теплична рослина – тепличное (оранжерейное) растение – die Freibhauspflanze*; обмежений: *не бачить далі власного носа – не видит дальше [кончика] собственного носа – nichts ausser der eigenen Nasenspitze sehen* («не бачити нічого, крім кінчика власного носа») / *nichts uber die eigene Nasenspitze hinaussehen* («не бачити нічого більше кінчика свого носа»); який займає невизначену позицію: *сидить на двох стільцях (між двома стільцями / між двох стільців) – сидит меж двух стульев – zwischen zwei Stuhlen sitzen*.

Зауважимо, що ФО з еквівалентними відношеннями можуть мати синонімічні фразеологічні відповідники у кожній із мов. При цьому члени синонімічних рядів таких ФО також ідентичні як за своєю семантикою, так і за

ступенем емоційно-експресивної градації. Так, для характеристики чуйної, сповненої доброти людини в українській, російській та німецькій мовах використовуються синоніми-фразеологізми: *добра душа, добре серце, золоте серце, мухи (комашини) не скривдить (не зачепить)* – *добрая душа, доброе сердце, золотое сердце, мухи не обидит* – *eine gute Seele, gutes Hertz, weiches Hertz, keiner Fliege etwas zuleide tun*. Спільні для цих фразеологічних одиниць соматизми "душа", "серце" і зоонім "муха" ("комашина") свідчать про спільну психоментальну інтерпретацію якостей людини у різних мовних культурах. У той же час спостерігаються еквівалентні за значенням і складом фразеологізми лише в слов'янських мовах, де вони, на відміну від німецької мови, марковані додатковою конотацією. Конотативну семантику таких фразеологізмів можуть зумовити особливості їх граматичної структури, напр.: *очі завидючі – глаза завидущие – neidische Augen* (букв. "заздрісні очі"). Старослов'янський за походженням суфікс -ущ- у структурі прикметників української та російської мов акцентує високий ступінь вияву ознаки, на яку вказують прикметники, увиразнюючи емоційну оцінку – згрубіло-зневажливу – і підкреслюючи побутово-розмовну спрямованість цих ФО. Аналізовані фразеологізми в українській і російській мові є еліптичними варіантами таких конструкцій: *очі завидючі, а руки загребучі – глаза завидущие, а руки загребущие*. Ще О. Потебнею було підмічено, що процес «розщеплення» фразеологічних одиниць певних категорій створює якісно нові структури [11, с. 97-98]. У даному випадку асоціація з розгорнутою формою фразеологізму, де спостерігається своєрідна ампліфікація згаданого суфікса, також породжує додаткові конотації в семантиці слов'янських фразеологізмів.

Як уже було відзначено, еквівалентні ФО в деяких із зіставлюваних мов мають синоніми, які, як відомо, є носіями специфічної інформації про один і той самий денотат. Наприклад, для оціночної характеристики розпещеного, виніженого молодого чоловіка в досліджуваних мовах вживаються еквівалентні фразеологізми *мамин синок – маменькин сынок – das Muttersohnchen sein*. Водночас у російській мові це значення передає і вираз *папенькин сынок*. Для

характеристики ненажерливої людини (*їсти за трьох – есть за троих – fur drei essen*) в російській мові є також вираз *есть за четверых*, що експресивніше передає відповідну семантику. Такого роду синонімічні модифікації не порушують семантичної тотожності й тотожності домінуючих лексем ("синок", "їсти") у структурі еквівалентних фразеологізмів. У той же час ідентичні за складом і значенням синонімічні ряди фразеологізмів нерідко доповнюються в тій чи іншій мові семантично тотожними, але лексично не еквівалентними фразеологізмами. Підтвердженням цього є ФО зі значенням "лицемірний, підступний, який приховує свої погані наміри за маскою добродетельності": *вовк в овечій шкурі; дволикий (двулиций) Янус – волк в овечьей шкуре; двуликий Янус – ein Wolf im Schafspelz; doppelkopfiger Janus*. В українській мові це саме значення передає й інший вираз: *дивиться лисицею, а думає вовком*.

На думку М. П. Кочергана, фразеологізми з однаковим значенням, але з різною образною основою, як і фразеологізми, однакові за денотативно-сигніфікативним значенням, але різні за емоційно-оцінним компонентом, мають неповну еквівалентність [6].

Таким чином, фразеологічні еквіваленти, що характеризують людину в українській, російській та німецькій мовах, позначені спільністю семантики, єдністю внутрішнього образу і функціональною ідентичністю. Але навіть за такого максимального збігу ФО можуть мати лексико-граматичне варіювання або диференційну сему, що стоїть на периферії семантики фразеологізму.

Порівняно значну за обсягом групу складають фразеологічні одиниці, які подібні за семантикою, але лише частково збігаються за складом в українській, російській та німецькій мовах. Диференціація може зумовлюватися наявністю або ж відсутністю деяких лексичних компонентів у структурі фразеологізмів тієї чи іншої мови, напр.: *відданий душою (серцем) – преданный душой и телом – mit Leib und Seele ergeben sein; у вогонь і в воду – готов в огонь и воду – durchs Feuer gehen* (букв. "йти крізь вогонь"); *обценьками не вирвеш (не витягнеш) слова – слово / слова надо клещами тащить (вытягивать) – sich jedes Wort (einzeln) aus der Nase ziehen lassen* (букв. "кожне слово змушувати витягуватися

(окремо) з носа"). Нарощування структури німецького фразеологізму, ймовірно, виникло на основі асоціативного зв'язку з певною дією – тортурами кліщами.

Схожі за семантикою і частково за складом ФО в українській, російській та німецькій мовах можуть мати як лінійні співвідношення (1: 1: 1), про що свідчать наведені вище приклади, так і векторні (1: N: N); останні спостерігаються частіше, напр.: *великий пан; велике цабе; велика цяця; велика птиця – ходит (расхаживает) как [большой (важный)] барин – den [grossen] Herrn spielen (herauskehren)* (букв. " як [великий] пан виступати (вдавати із себе)"). За будь-якого типу співвідношень фразеологізмів у їхній структурі берігеться домінуючий компонент, тотожний або близький до нього за значенням, який забезпечує семантико-функціональну схожість ФО. Так, для характеристики людини балакучої, охочої до розмов в українській, російській та німецькій мовах використовуються відповідно фразеологізми: *клепаний на язик; на язик швидкий – бойкий на язык – das Schnattermaul haben* (букв. "мати балакучий рот").

Домінуючими у цих фразеологізмах є лексеми "мова" і "рот", які співвідносяться із спільним для носіїв української, російської та німецької мов поняттям – "органи мовлення". У зв'язку з цим переконливим є твердження В. Ярцевої про те, що від порівняльного вивчення мало користі, якщо доводиться кожен раз констатувати, що порівнювані предмети не мають нічого спільного. "Порівнювання мов можливе і плідне лише за наявності хоча б одного схожого елемента у їхній структурі" [16, с. 5]. Таким елементом може бути схожість інтегральних сем у словах, які формують семантичну спільність ФО. Показовими щодо цього є фразеологізми, які характеризують нестриману, запальну людину: *гаряча натура – с огнём – der Feuerkopf sein* (букв. "бути вогненною головою"). У значенні слів "вогонь", "гарячий", "вогненний" актуалізується сема "висока температура". Однакове для носіїв різних мов уявлення про руйнівну силу вогню, очевидно, і було закладено в образну характеристику запальної людини.

Асоціації, які пов'язують фразеологізми зі схожою семантикою, можуть бути як однаковими для різних національних культур, так і різними. Однакові асоціації простежуються у фразеологізмах, які характеризують хитру, улесливу, лукаву людину: *Лис Микита*; *лисичка-сестричка*; *лисом підшитий*; *старий лис* – *Лиса Патрикеевна* – *ein alter Fuchs* (букв. "старий лис"). Такого типу фразеологізми «виконують роль еталонів, стереотипів культурно-національного світовідчуття» [14, с. 152]. В особливостях асоціативних зв'язків, які формують семантику ФО, проглядається національна специфіка фразеологізму. В українській мові вираз "старий лис" є багатозначним і може характеризувати також людину досвідчену, загартовану життям, бувалу, витривалу, яку складно перехитрити й обдурити. Інший тип асоціацій, що пов'язаний з абсолютно різними предметами, сформував значення фразеологізмів, які характеризують людину неспокійну, непосидючу, вертляву: *як живчик* – *живой как ртуть* – *a unruhig wie Quecksilber sein* (букв. "бути неспокійним як ртуть"). Якщо в російському й німецькому фразеологізмах фігурує один і той самий образ – ртуть, то в українському фразеологізмі це образ пульсуючої жилки. Назва предмета та його ознаки втілилася в семантиці іменника "живчик", а тому й позбавлена атрибутивного конкретизатора у структурі українського фразеологізму.

Розрізнення ФО за типом їх співвідношень у порівнюваних мовах на еквівалентні та близькі, або схожі за структурно-семантичними ознаками є певною мірою умовним, оскільки фразеологічне розмаїття живої мови виходить за фіксовані рамки будь-якої класифікації. У зв'язку з цим, можливо, варто було б говорити і про змішаний тип співвідношень фразеологізмів в українській, російській та німецькій мовах. Як приклад можна навести ФО зі значеннями: щирий, прямодушний: *що на умі, те й на язиці* – *что на уме, то и на языке* – *wes das Herz voll, ist des geht der Mund uber* (букв. "чим сповнене серце, те проходить через рот"); *das Hertz auf der Zunge haben (tragen)* – (букв. "серце на язиці мати (носити)"); сміливий: *не[з] лякливого десятка*; *не з полохливих*; *не з*

боязких; зрідка: *не страшкові діти – не [из] робкого (трусливого) десятка – keiner von den Zaghaften sein* (букв. "бути не з боязких").

Іноді у складі еквівалентних або близьких за структурно-семантичними ознаками ФО фіксується в одній із мов фразеологічний синонім, який цілком відрізняється за складом від попередніх, увиразнюючи національну специфіку сприйняття дійсності і її відображення в мові. Наприклад, зарозумілу, пихату людину характеризують такі влучні вирази: *манія величі – манія величия; ходит как павлин – der Grossenwahn (die Grossmanssucht) haben*. Неробу й ледаря характеризують такі фразеологізми: *пальцем не ворухне; мізинним пальцем не вдарить; палець об палець не вдарить; ні за холодну воду – пальцем не пошевелит; и пальца не погнёт; и пальца не подымет; палец в ухе держит – keinen Finger ruhren; keinen Finger krummen* (букв. «не зігнути й пальця»). Про спостережливу людину, яка помічає все навколо, говорять такі фразеологізми: *насторожити вуха; держати (тримати) вуха гостро; оглядатися (поглядати) на задні колеса – держать ухо востро – die Ohren spitzen* (букв. "вуха нагострити"); *scharf aufmerken* (букв. "гостро прислухатися").

Зіставлення синонімічних рядів ФО української, російської та німецької мов наочно демонструє як спільні, так і диференційні ознаки фразем. Останні є індикатором національної мовної специфіки фразеології.

Найвиразніше особливості національного менталітету і культури відображають безеквівалентні фразеологізми, які представлені лакунами в іншій мові. Лакуна «становить собою відсутність міжмовної відповідності в одній мові щодо іншої» [13, с. 26]. При цьому важливо враховувати той факт, що ФО, які є безеквівалентними в одній мові щодо іншої, можуть мати пряму відповідність в решті мов.

Безеквівалентними фразеологізмами російської мови є зокрема такі: *балалайка бесструнная, рубаха-парень, кисейная барышня, церковная кликуша, вырос в хлопочках*. В українській та німецькій мовах ці ФО представлені лакунами. Семантику безеквівалентних фразеологізмів можуть передавати або лексеми, або вільні словосполучення. На думку М. Кочергана, у багатьох

випадках еквівалент-слово має достатньо високий рівень внутрішньої експресії, яка компенсує відсутність фразеологічного словосполучення з тим же значенням [6, с. 340]. Наприклад, безеквівалентній російській фраземі *забуб'єнна голова* відповідають в українській мові кілька слів з виразною внутрішньою формою: *шибайголова, зайдиголова, урвиголова, пробийголова*.

Структуру безеквівалентних фразеологізмів нерідко формує лексика, яка відображає певний національний колорит. В українській мові це ілюструють такі фразеологізми: *як з клоччя батіг* (нікудишній); *мов кулик на вітер* (обст. - засмучено, насупившись); *як порося на орчику* (зарозумілий, чваньковитий); *кислиці розсипати* (ставати безвольним, скаржитися); *позичати у Сірка очі* (втрачати совість, почуття власної гідності); *знати тільки з миски (носа) та в рот* (не розумітися ні на чому). Прикладом безеквівалентних ФО німецької мови є фразеологізми, що позначають такі якості людини: млявий, інертний, малорухливий, безініціативний: *eine lahme Ente* (букв. "кульгава качка"); пронирливий, шахраюватий: *wo Bartel den Most holt wissen* (букв. "знати, де Бартель приносить молоде вино"); чуткий; який тонко відчуває: *ein feines Ohr für etwas haben* (букв. "мати чуйне вухо на що-небудь"); який вирізняється великою прозорливістю, проникливістю, далекоглядністю: *das Gras wachsen hören* (букв. "чути, як росте трава").

Слід зазначити, що в німецькій мові порівняно частіше фіксуються лакуни щодо ФО української та російської мов. І це закономірно, оскільки генетична

спорідненість слов'янських мов зумовлює більшу схожість їх на різних мовних рівнях, зокрема й на лексико-фразеологічному. Відображення лакунарності в німецькій мові ілюструють фразеологізми з такими значеннями: надзвичайно скромна, непомітна, тиха людина: *тихийший води, нижчий трави – тише води [и] ниже травы*; старанний, працьовитий: *як бджілка; як [чорний] віл – как пчёлка; как вол; как муравей*; дуже щедрий: *зніме (скине) і віддасть останню сорочку (з себе) – последнюю рубаишку отдаст*; дуже мовчазний: *як води в рот набрав – как воды в рот набрал*; тупий, упертий: *упертий як осел – упрямый как осёл*;

легковажний: *вітер у голові [грає, свище]* – *ветер в голове*; схильний до крадіжок: *нечистий (хапкий) на руку* – *нечист на руку*. Тільки зрідка можна спостерігати лакуни в українській мові відносно фразеологізмів російської мови: *тихий как мышка* – (*micks*) *tauschen sein* (про соромливу і скромну людину). Схожий за лексичним складом український фразеологізм *мишача душа* функціонує в іншому значенні: "боязка, дріб'язкова людина, здатна на підлість".

З огляду на семантичні, формальні та функціональні показники ФО з суперконцептом *людина* в російській, українській та німецькій мовах, можна дійти таких висновків:

1. Фразеологізми в досліджуваних мовах мають три основні типи співвідношень: еквівалентні, частково еквівалентні та безеквівалентні.

2. Еквівалентні ФО мають повне структурне, семантичне та функціональне співвідношення. Ця ідентичність обумовлена однаковим осмисленням денотатів різними етносами, а також спільністю книжних джерел походження фразеологізмів. Еквівалентні відношення спостерігаються здебільшого між окремими ФО української, російської та німецької мов і рідше – між фразеологічними синонімами цих же мов. У структурі ФО з еквівалентними відношеннями може мати місце деяке лексико-граматичне варіювання, якщо воно не порушує єдності внутрішнього образу і функцій, а отже і еквівалентності фразеологізмів.

3. Часткове співвідношення мають ФО, семантика яких будується на різного роду асоціаціях: однакових, схожих, а інколи й різних. Як своєрідний культурний код асоціації в образній формі виявляють семантику ФО і водночас репрезентують їх національно- мовну специфіку.

4. Порівняно найвиразніше відтворюють національний колорит безеквівалентні ФО. Лексичні компоненти їхньої структури нерідко номінують власне національні реалії (хлопочки, балалайка; кислиці, галушка, і т. ін.). Національне забарвлення надають цим фразеологізмам і власні назви типу

Bartel; Сенька; Пилип, Сірко, і т. ін.). Наявність таких лексичних компонентів у структурі ФО зумовлює появу лакун в інших мовах.

5. ФО з різними типами співвідношень в українській, російській та німецькій мовах, характеризуючи людину, вказують переважно на її негативні риси. Така тенденція, очевидно, пов'язана з психоментальними факторами, спільними для різних національних культур, що й відобразилося в мові, зокрема у фразеологічних засобах мови.

Література

1. *Березнева І. М.* Особливості вивчення фразеологічних одиниць із соматизмами як наукова проблема / І. М. Березнева // Лінгвістичні дослідження. – К.: КНУ, 2000. – С. 7-11.

2. *Бинович Л. Э., Гришин Н. Н.* Немецко-русский фразеологический словарь / Л. Э. Бинович, Н. Н. Гришин. – М.: Русский язык, 1975. – 656 с.

3. *Гайдеггер М.* Дорогою до мови / М. Гайдеггер / Пер. з нім. В. Кам'яця. – Львів: Літопис, 2007, с. 49.

4. *Д'якова Т. О.* Фразеологічна картина світу як складова мовної картини світу / Т. О. Д'якова // Лінгвістика. – ЛДГПУ. – 2005. – № 1 (4). – С. 27-33.

5. *Каракуця О. М.* Лінгвокультурологічний аналіз фразеологізмів з компонентом душа / О. М. Каракуця // Лінгвістичні дослідження. – К.: КНУ. – 2001. – № 6. – С. 27-33.

6. *Кочерган М. П.* Основи зіставного мовознавства : Підручник / М. П. Кочерган. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 424 с.

7. *Красных В. В.* Этнопсихолінгвістика и лінгвокультурологія (лекційний курс) / В. В. Красных. – М.: Гнозис, 2002. – 284 с.

8. *Майборода О. А.* Внутрішня форма фразеологізму як відтворення національної самобутності мовного колективу / О. А. Майборода // Лінгвістичні дослідження. – К.: КНУ. – 2000. – № 4. – С. 57-61.

9. *Мальцева Д. Г.* Немецко-русский словарь современных фразеологизмов / Д. Г. Мальцева. – М.: Рус. Яз. Медиа, 2003. – 506 с.
10. *Молотков А. И.* Фразеологический словарь русского языка / А. И. Молотков. – М.: Русский язык, 1986. – 758 с.
11. *Потебня А. А.* Из лекций по теории словесности. Басня. Пословица. Поговорка / А. А. Потебня. – Харьков: Госиздат, 1930. – 162 с.
12. *Селіванова О. О.* Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): Монографія / О. О. Селіванова. – Київ – Черкаси: Брама, 2004. – 276 с.
13. *Стернин И. И.* Принципы описания фразеологии в контрастивных словарях / И. И. Стернин // Контрастивная лексикология и лексикография. – Воронеж: Истоки, 2006. – С.287-290.
14. *Телия В. Н.* Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М.: Наука, 1996. – 175 с.
15. Фразеологічний словник української мови / За ред. Л. С. Паламарчука. – К.: Наукова думка, 1993. – 1933. Кн. 1-2. – 980 с.
16. *Ярцева В. Н.* О сопоставительном методе изучения языков / В. Н. Ярцева // Научные доклады высшей школы. Сер. Филол. науки. – 1960. – № 1. – С. 5-10.

А. Л. Порожнюк,

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра украинского языка;

В. В. Горбань,

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
кафедра русского языка

МЕЖЪЯЗЫКОВЫЕ СЕМАНТИЧЕСКИЕ СООТНОШЕНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИХ ЧЕЛОВЕКА В УКРАИНСКОМ, РУССКОМ И НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКАХ

Статья посвящена сопоставительному изучению фразеологических единиц, характеризующих человека в украинском, русском и немецком языках. Анализируются типы соотношений фразеологизмов, исходя из структурно-семантических и функциональных особенностей данной микросистемы в каждом из языков. Исследуются эквивалентные, частично эквивалентные, а также безэквивалентные фразеологизмы, представленные лакунами в другом языке. Анализируются парадигматические группы (синонимические ряды, антонимические пары) в различных типах соотношений фразеологизмов.

Ключевые слова: фразеологизм, эквивалентность, лакуна, парадигма, лингвокультурное пространство.

A. L. Porozhniuk,

Odessa National I. I. Mechnikov University,
Department of the Ukrainian Language;

V. V. Gorban,

Odessa National I. I. Mechnikov University,
Department of the Russian Language

INTERLINGUAL SEMANTIC CORRELATIONS OF PHRASEOLOGICAL UNITS CHARACTERIZING A PERSON IN UKRAINIAN, RUSSIAN AND GERMAN

The article is dedicated to the comparative study of Russian, Ukrainian and German phraseological units characterizing a person. It deals with different types of phraseological unit correlations, their structural, semantic and functional features. The author examines equivalent, semi-equivalent and non-equivalent phraseological units, presented by lacunas in another language, and analyzes paradigmatic groups

(synonymic series, antonymic pairs) in different types of phraseological unit correlations.

Key words: phraseological unit, equivalence, lacuna, paradigm, linguacultural space.

УДК 811.161.2:81'373.611

А. П. Романченко,

к. філол. н., доц.,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
доцент кафедри української мови;

Н. М. Хрустик,

к. філол. н., доц.,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
доцент кафедри української мови

ЕТИМОЛОГІЯ, СЛОВОТВІРНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОФІЦІЙНИХ НАЗВ АВТОМОБІЛІВ

У статті досліджено проблеми, які пов'язані з номінацією автомобілів. З'ясовано питання етимології і творення цих назв, також розглянуто функційні та прагматичні аспекти появи автомобільних найменувань.

Ключові слова: прагмонім, етимологія, творення, офіційна назва, прагматичне спрямування.

Як специфічну категорію лексики прагмоніми розпочали активно вивчати зовсім не давно. Інтерес до них виявляють російські вчені (Н. В. Вертянкіна, С. О. Горяєв, Т. В. Євсюкова, А. А. Ісакова, З. П. Комолова, І. В. Крюкова, О. В. Суперанська, О. О. Шестакова, О. Є. Яковлева) та українські дослідники (М. М. Дзюба, О. Ю. Карпенко, Т. Ю. Ковалевська, Н. В. Нікуліна, С. О. Шестакова та ін.). Однак у мовознавстві ще не сформувалось остаточної думки про лінгвістичний статус прагмонімів, про їх місце в лексико-семантичній системі мови. Одні їх вважають онімами, інші уналежнюють до апелятивів, дехто зараховує їх до особливої групи, яка перебуває на межі між